

УДК 37.017.912 : 502.315

**ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКО ПОВЕДЕНИЕ И ЕКОЛОГИЧНА
КОМПЕТЕНТНОСТ ПРИ ДЕЦАТА В ПРЕДУЧИЛИЩНА
И НАЧАЛНА ВЪЗРАСТ**

**А. Славчева, Е. Петрова, Б. Иванова, М. Павлова
ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Педагогически колеж – Плевен**

Научен ръководител - асистент Димитър Новаков

Оцеляването на нашата цивилизация е свързано с решаването на важни екологични проблеми. Екологичното образование е част от глобалното образование. Необходимо е още от детската градина, а след това и в училище да се формира екологична грамотност, практически познания за влиянието на околната среда, опазването на човешкото здраве и активна жизнена позиция на учениците към природата. Училището със своята многообразна учебно- възпитателна дейност трябва да бъде център за екологично образование, възпитание и култура. Новата екологична политика в нашата страна и международната стратегия на образованието за околната среда (ЮНЕСКО, Съвета на Европа и др.) изискват да се задълбочи процесът за по- нататъшно развитие на екологичното образование, възпитание и култура в българските детски градини и училищата е в отговор на тази необходимост. [10]

Положителното отношение към културата, съхраняването на нейните ценности в никакъв случай не бива да става за сметка на пренебрежителното отношение към природата, като нещо нисше и малоценно. А това е въпрос и за органическото единство на общочовешките и екологични ценности. При тези съвременни условия на взаимна зависимост на всички страни и народи за решаване на глобалните проблеми съществена роля и нарастващо значение придобиха ролята на общочовешките характеристики на морала в отношението към природата, на издигане равнището на нравствено- екологичните ценностни ориентации и усъвършенстване на моралните критерии на човешкия фактор. [5]

Екологично образование е насочено към формиране на екологична култура, екологично съзнание и екологично поведение в тяхната взаимна връзка с оглед познаване на екологичните закони, защита, подобряване, управление и разумно използване на природните ресурси, както и опазване на природната среда и на екологичното равновесие. [4]

За да се отговори на въпроса защо свързваме изследователското поведение с развитието на екологичната компетентност, е необходимо да се изяснят двете ключови понятия: *изследователско поведение и екологична компетентност*. Изследователското поведение се явява продукт на изследователския подход за осъзнаване от детето на средата, в която живее. Изследвайки я, се сближава с нея, хармонизира се, осъзнава собственото си

място в общото цяло, усвоява различни начини на взаимодействие. Чрез изследователското поведение могат да бъдат изведени основните моменти в процеса на изграждане на адекватни представи за мястото, ролята и функцията на обекти и явления от заобикалящата среда. В процеса на изследване детето „поглъща” информация чрез всички сетива. Паралелно с това се активизира и обогатява неговият екоречник, придобиват се, макар и елементарни, умения за анализ и синтез, за схематично представяне на знанията за околната среда (природен календар). От съществено значение е ситуацията, провокираща изследователското поведение да са планирани на основата на непосредствения контакт с природата и детето да бъде изведено на преден план като активен субект във взаимодействието. По този начин се повишава познавателната активност и се създава възможност за опознаване на достъпни екологични връзки. Субективните преживявания, чрез които детето осъзнава по – задълбочено и цялостно основното съдържание на основни екологични понятия, произтичат от активната дейност в природата. Именно чрез нея то получава първоначални представи за морфологичната и функционалната структура на екосистемите (гора, поле, река, море и т.н.). (Е. Янакиева) [11]

Екологичната компетентност като разновидност на глобалното понятие представлява система от знания и отношения, чрез които личността изразява различни гледни точки на собствената си позиция към околната среда. При 5-6 годишните тя се основава на придобитите способности и готовност за екологосъобразно поведение и екологични дейности. Правилното взаимодействие на детето с природата се постига чрез формирането на неразривни връзки между познавателно, емоционално и практико - действено отношение. Водещите екологични идеи са определящите нива по стълбицата на екологичната компетентност. *За да може да се свърже изследователското поведение с развитието на екологичната компетентност, е необходимо да се спазват основните методични изисквания към използването на формите и средствата за екологичното възпитание.* Осигуряването на условия за емоционални преживявания при непосредственото общуване на децата с природата активизира интереса към обектите и явленията. При прекия контакт в нагледно- действен и сетивно- образен план те самостоятелно осмислят закономерностите в природната среда, имат възможност да упражняват своите умения и сръчности за екологична дейност. Непосредственият контакт на децата с природата влияе върху качеството на дейността: целта се осмисля по-обстоятелствено, планира се дейността. Много важно е на основата на кое екологично разбиране почива концепцията за формиране на екологосъобразни мотиви за поведение. (Е. Янакиева)

Изследователското поведение на 5-6 годишните е продиктувано от различни по съдържание и начин на организация дейности. Те могат да бъдат проведени индивидуално или групово в различни звена на дневния

режим. Създават се условия за претворяване на знания, чувства и преживявания в практически ситуации, действено се осмислят представите за екологичните ценности, овладяват се емоционално значими мотиви за екологична дейност, изживява се удовлетворение от общуването с природата. [11]

Излетите сред природата трябва да бъдат подчинени на заинтересоваността на децата от природата – под формата на игра и откривателство. Важно е да се разбере, че само човек, който е осведомен за природата, може да бъде отговорен по отношение на нея. Сравняването, разсъждаването, запаметяването, достигането до изводи, до пълнота и осмисленост на познанието са стъпките, по които децата достигат необходимото ниво на екологична компетентност. По този начин, чрез ефекта на спиралата, постепенно и трайно се надграждат знания, умения и навици, създават се условия за разширяване и задълбочаване обема на възприятията.

Създаването на условия за развитие на детската самостоятелност и активност, проявяващи се в изследователското поведение, пряко влияят върху развитието на екологичната компетентност, а отгук и за формиране на екологична култура на личността. [11] Ранната детска възраст е най – подходящият етап за създаване на правилно отношение към природата, към нейната красота и неповторимост. Съприкосновението на детето с природата започва още с неговото раждане. Но както е казал руският психолог А. Н. Леонтиев : „ Всеки отделен човек се учи да бъде човек. За да живее в обществото, не му е нужно и достатъчно само това, което вижда, и това, което природата му е дала по рождение. Той трябва да овладее и това, което се постига в процеса на неговото развитие.” [3]

Днешното дете расте в твърде динамична обкръжаваща го действителност. Във века на техниката и компютързацията ограниченият му социален и познавателен опит затруднява процеса за приобщаването му, както и правилното ориентиране в природното и социалното обкръжение. В тази посока основната „ глобална” цел на работата по екологичното възпитание е да постави основите на положително екологично мислене и екологична компетентност у децата.

Ефективното екологично образование е призвано да формира от най – ранна детска възраст действени знания, екологични компетентности, изследователско поведение и ново отношение на отделната личност към природната среда и нейното опазване. Всичко това трябва да е обвързано с формиране на модели на поведение, поддържащи екологичното равновесие и качество на околната среда. Следователно формирането на екологична компетентност и изследователско поведение при подрастващите е индивидуално при отделната личност, но проявленията му при поведението на личността може да доведат до координиране на дейностите за устойчиво развитие на екологично възпитание в обществото. За постигане на тази цел съдейства образованието от най – ранна детска възраст.

Природата е обективна реалност, която детето трябва да опознае и да се научи да опазва. Това не е изолиран процес, а е част от образователната работа.

Список литературы

1. Верденхофа О.Р., Петрова М.М., Димитров С.И. Аспекты автономии учебных заведений на рынок образовательных услуг, *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2016. № 2 (4). С. 23-27.
2. Верденхофа О. Р., Петрова М. М., Димитрова С.И. Подходы государственного регулирования рынка образовательных услуг, *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. Издательство: ROST (Dubai), Номер: 2 (4) Год: 2016 С: 28-32
3. Интегриране на екологичното възпитание с програмата за работа с децата. „Предучилищно възпитание”, 4/2003
4. Наредба № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование.
5. Матеев, Г. и Ив. Павлов. *Екология*. Сириус 4, ВТ, 1993, с. 304.
6. Петрова М.М, Долганов Д.Н.Законнова Л.И., Верчагина И.Ю. Осведомленность о системах электронных услуг и электронного правительства как метамотивационный процесс, *Вестник Кузбасского ГТУ*, Издательство: Кузбасский ГТУ им. Т.Ф. Горбачева (Кемерово), ISSN: 1999-4125, Номер: 1 (101) Год: 2014 С: 170-175
7. Петрова, М., И. Петрова. Развитие мотивацията на учениците от начална училищна степен за изучаване на природата чрез използване на мултимедийни средства, 2007, *Алманах на ПФ, Том 2, Стр. 230-235*, УИ на ВТУ "Св.св. Кирил и Методий"
8. Попова, Л. Актуални аспекти на формирането на ценностна ориентация у учениците, сб. *Психология отношений в постнеклассической парадигме*, Белово, 01-15 декември 2013 г. 2014, стр.116-120
9. Попова, Л. Младежките политики в България в контекста на националната стратегия за младежта. В сб.: *Иновации в технологиях и образовании*. Сб. статей участников VIII Международной научно-практической конференции: в 5 частях. 2015. С. 231-234.
10. Черкезова, Г. „Система за екологично образование и възпитание в детските градини и училищата на Република България” 2. сп. „Начално образование”, кн. 9/1995г.
11. Янакиева, Е. К. *Аз съм потокът, а ти – реката, в която се вливам*. Димант, 2000.
12. *Изграждане на екологосъобразно поведение.// Детето и природата*. 7/2009